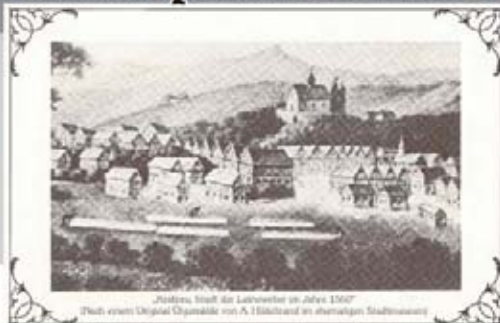

BULLETIN No 176/11 - 2009

Společnosti přátel historie města Chrastavy

Chrastavu navštívila zajímavá návštěva z Belgie

Někdy se nám může zdát, že od konce druhé světové války uplynulo již tolik let, že současné lidi snad ani nezajímá, co se tehdy dělo. Ti, co za války trpěli, umírají a je jich stále méně. A přece se ještě dnes najdou lidé, kteří neváhají ujet stovky kilometrů, aby na vlastní oči spatřili ta místa, o kterých jim kdysi vyprávěl jejich otec či děd...

V pátek 2. října 2009 navštívila naše městské infocentrum **manželská dvojice z Belgie**. Ukázalo se, že sem nepřišli kvůli kráse Jizerských hor, ani kvůli jedinečnému kuželu Ještědu, ale účel jejich návštěvy byl zcela jiný. Jejich otec a tchán – pan **Julius van Egdome** – byl na konci války převezen s mnoha jinými do zdejší chrastavské zbrojovky SPREEWERKE (bývalý Elitex) a tady se dočkal osvobození.

Když Němci přepadli v roce 1940 Belgii, bránila se belgická armáda pouhých sedmáct dní. Pak se vojáci stali válečnými zajatci a byli transportováni do různých míst v okupované Evropě, kde pracovali ve zbrojovkách. Upřímně řečeno, nezacházeli s nimi nejhůř. Po práci mohli chodit volně po městě, o víkendech mohli cestovat vlakem po okolí (podobnou volnost měli v našem městě také např. francouzští dělníci z Alsaska – Lotrinska).

Jako důkaz přivezli belgičtí manželé s sebou různé doklady a fotografie pana Egdoma z té doby. Ale naše město nebylo jediným místem v naší zemi, kde pan Egdome za války pobýval. Delší dobu strávil v Kraslicích, kde se ovšem tehdy nevyrobily hudební nástroje, ale zbraně.

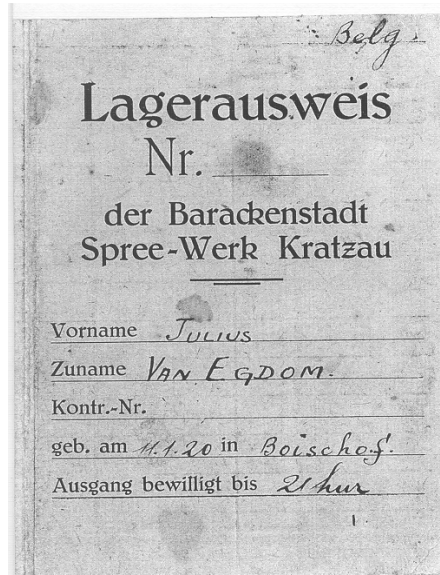
Julius van Egdome již dávno nežije, ale jeho syn Rudolf přivezl s sebou otcovy zápisky z války, psané jeho rodným jazykem - vlámsštinou. Překládal pohotově během našeho rozhovoru úryvky z otcových záznamů. Skupina Belgičanů byla tehdy ubytována v jednopatrových cihlových budovách za mostem přes Nisu. Pracovní doba trvala dvanáct hodin, a to od sedmi hodin ráno do devatenácti hodin večer. V zápiscích se píše hodně o židovských děvčatech a ženách z Francie a Holandska, o tom, jak malé přiděly jídla dostávaly a jak hrubě se k nim dozorkyně – esesačky chovaly. Na továrním dvoře prý se nejednou stalo, že židovské ženy – už tak podvyživené a zesláblé – musely vozit zcela nesmyslně těžká kolečka naplněná kameny z místa na místo, aby se co nejvíce unavily a netroufily si neuposlechnout rozkazů dozorkyň.

Ještě 7. května 1945 v poledne velitel tábora vyhrožoval zastřelením těm, kteří by se odvážili nenastoupit příštího dne do práce. Německý wehrmacht prý sice chce kapitulovat, ale oddíly SS prý budou bojovat až do vítězného konce. Téhož dne večer ve 23 hodin svolal znovu všechny do prostorné jídelny, ale zcela změnil způsob jednání. Otcovským tónem zval všechny, ať přijdou ráno do práce, že prý v jídelně dostanou tolik jídla, kolik budou chtít.

Když se blížily ruské tanky, velitel i dozorkyně zbaběle zmizeli. Utekli před zaslouženým trestem...

Tak skončila pro pana Egdoma v Chrastavě tisíciletá fašistická říše.

Sepsal PhDr. František Vydra

Ohlédnutí za návštěvou SPHMCH u přátel v Bogatynie

V minulém čísle Bulletinu jste se mohli dočíst o přátelské návštěvě, která proběhla 19. 9. 2009 u našich přátel v Bogatyni. Byl pro nás připraven opravdu bohatý program, a tak se pojďme ještě několika fotografiemi vrátit a připomenout si některá zajímavá místa, která jsme navštívili ve městě a okolí.

O naší první zastávce v elektrárně bylo podrobně psáno v minulém Bulletinu. Rovněž ostatní místa, která jsme viděli, stála za to.

Ve vesnici Działoszyn stojí kostel sv. Bartoloměje, který má velmi bohatou historii. Původně zde stával již ve 14. století. Uvnitř najdeme bohaté fresky, kolem něho pěkně upravený hřbitov. Po renovaci v letech 2006-08 se stal perlou sakrálních staveb v celém regionu. Vysvěcen byl pražským biskupem Petrem v r. 1493.

Přímo v Bogatyni jsme měli možnost vidět katolický kostel Nejsvětější Panny Marie. Byl postaven v letech 1863-1866 a měl tři farnosti. Je jednolodní v novogotickém slohu, a tím se velmi podobá našemu kostelu sv. Vavřince. Konají se tu i svatby a tomu odpovídala i svatební výzdoba, která tu byla připravena.

Setkání bylo zakončeno na hoře „Observatoř“, kde jsme ochutnali jejich specialitu – bogatynský guláš – a došlo i na vzájemné předání dárků. Byly to velmi krásně prožité chvíle u našich přátel a jistě k tomu přispělo i pěkné slunné počasí.

Další setkání bylo naplánováno na 12. prosinec tohoto roku, tentokrát u nás v Chrastavě.

text: Jaroslava Špaková, foto: Jana Zahurancová

Z činnosti SPHMCH v uplynulém období

Jako každý rok i letos připravila SPHMCH dva zájezdy pro veřejnost – na Rychnovsko a do Litoměřic. Na srpnový zájezd jsme zvolili krásný kout východních Čech, který je bohatý na historické památky. Z mnoha hradů a zámků jsme vybrali Hrádek u Nechanic, Rychnov nad Kněžnou, Třebechovice pod Orebem, Vamberk a Doudleby.

První naše zastávka byla na zámku v Hrádku u Nechanic. Byl postaven ve stylu tzv. anglické gotiky a říká se mu také, má lá Hluboká.

Zámek nechal postavit František Arnošt hrabě Harrach na konci 19. století. Centrálním prvkem je hranolová věž, kterou obklopují v obou směrech jednopatrová křídla. U zámku se nachází anglický park. Vnitřek je opravdu pohádkový. Najdeme tu sbírku zbraní, rytířský sál, soubor habánské keramiky, nádobí z cínu, skla a mosazi ze 16. a 17. století. V knihovně je přes 5000 svazků. Nechybí ani obrazy ze 17. století od nizozemských mistrů. Pro svoji malebnost bývá často vyhledáván filmaři a jistě sami víte, které pohádky se zde natáčely. Za všechny alespoň jednu – Princ a Večernice.

Další zastávka byla v Třebechovicích pod Orebem, kde je krásné a světoznámé muzeum betlémů. Existuje již od r. 1925 díky nadšení místního rodáka V. Koleča, který získával pro muzeum exponáty. Je to jediné specializované muzeum na betlémy u nás. Nejceněnější je tzv. Proboštův betlém řezbáře J. Probošta a J. Kapuciána a autora mechanismu J. Frimla. Betlém je více než sto let starý a vyjma kovových zvonků a kožených řemenů je vyroben ze dřeva. Obsahuje dva tisíce vyřezávaných figurek, které uvádí do pohybu mechanismus, původně poháněný klikou, později malým elektrickým motorkem. V r. 1999 byl prohlášen za národní kulturní památku.

Další zastávkou byl Rychnov nad Kněžnou. Kolowratský zámek spolu s kostelem Nejsvětější trojice je jedním z nejkrásnějších barokních celků v Čechách. Autorem této ojedinělé architektonické expozice je slavný architekt Jan Blažej Santini. Měli jsme možnost vidět velkou zámeckou obrazárnu, kde jsou skutečné skvosty českého a světového malířství od poloviny 15. století. Najdeme tu i sbírku zbraní z 18. století. Vše je doplněno stylovým nábytkem rodu Kolowratů, kterému byl zámek v restituci vrácen.

Po prohlídce zámku následovalo volno a každý vyplnil čas do odjezdu podle svého uvážení. Někdo se šel posilnit do hospůdky – vždyť po prohlídkách pěkně vyhládlo – jiný navštívil výstavu malířky I. Hütnerové, další např. muzeum hraček. To je umístěno na rychnovském náměstí. Ve třech místnostech se nachází hračky z let 1880-1960. Muzeum vzniklo díky nadšení několika sběratelů, kteří soustředili své sbírky právě zde. Najdeme tu cínové vojáčky, hrady, zámky, stavebnice nejrůznějšího druhu a témat, panenky, pokojíčky, kočárky atd. Panenek je tu opravdu velké množství – od drahých až po docela obyčejné. Krásná jsou i loutková divadla – ta dříve nesměla chybět v žádné rodině. Muzeum je otevřeno od r. 2005 a bylo také prezentováno v Toulavé kameře či různých časopisech.

Předposlední zastávkou bylo město Vamberk a jeho muzeum krajky. K vidění je jedinečná expozice, která přibližuje vývoj krajky od 18. století až do současnosti. V budově je i prodejna, kde je možné výrobky z krajky zakoupit. Poslední zastávka byla na zámku Doudleby. A tady opravdu platí – to nejlepší nakonec! Paní průvodkyně byla velmi originální a zajímavě a s humorem nám přiblížila historii zámku. Ten dal postavit v r. 1588 Mikuláš Starší z Bubna. Původně sloužil jako letní sídlo, později byl využíván jako lovecký zámeček. Postaven byl italskými architekty a doplněn bohatou sgrafitovou výzdobou. Barokně upraven byl v 17. století, kdy byly postaveny okolní hospodářské budovy, dvůr, stáje a jízárna. V 19. století byl zřízen kolem zámku park v anglickém stylu. Zámek do r. 1948 vlastnil jediný rod Bubnů z Litic. Pak přešel do rukou státu a v r. 1993 byl navrácen v restituci zpět hraběnce Eleonoře.

Bylo toho opravdu mnoho k vidění-krásná barokní kachlová kamna z r.1690, dále ojedinělé tapiserie ze 16. až 18. století, stylový nábytek apod. Ve velkém sálu je hodnotná nástrovní freska z řecké mytologie zvaná Čertova svatba. Krásná je i zámecká kaple, vybavena mobiliářem z doby barokní.

Měli jsme velké štěstí, že jsme mohli poznat osobně i pana hraběte, který se s námi rád a ochotně na nádvoří vyfotografoval. To se hned tak každému nepoštěstí!

Přesto, že prohlídka skončila kolem půl sedmé a domů jsme přijeli pozdě večer, se výlet vydařil. Možná si mnozí řeknou, že toho bylo na jeden den mnoho.

Ano bylo, ale kdo s námi nejede poprvé, ví, že chceme maximálně využít objednaného autobusu i času, abychom toho co nejvíce viděli. A nakonec se každý mohl rozhodnout, zda objekt navštíví či zda dá přednost procházce po městě či posezení u kávy. I na oběd však byl čas vyhrazen. Kdo má rád pěší výlet, má na výběr jinou organizaci-turisty či Libereckou vlastivědu.

Většina lidí si ani neuvědomí, kolik práce je s přípravou zájezdu spojeno – od výběru místa, zajištění autobusu, výběru peněz, rezervaci v objektech až po zaplacení faktury. Díky proto patří panu Z. Šimkovi za organizaci zájezdu, panu řidiči Nemešovi za bezpečnou a pěknou jízdu, paní Marxové a panu Šulcovi v infocentru za vybírání financí a paní Zahurancové za pořízení dokumentace do kroniky.

Druhý zájezd byl již tradičně na Zahradu Čech do Litoměřic dne 22. září 2009. Počasí nám přálo, a tak si každý jistě přišel na své. Někdo si šel prohlédnout nejprve město. Královské Litoměřice opravdu stojí za to. Vždy je tam něco nového k vidění-např. muzeum, podzemí, galerie, výhled na město z domu zv. Kalich či procházka po opravených parkánech. Zahrada Čech byla jako vždy pastva pro oči a dalo se tam sehnat a koupit úplně všechno – od semínek až po stromky, zahradní nábytek či krb.

Také zde patří díky panu řidiči Nemešovi, panu Šimkovi za organizaci a paní Marxové a panu Šulcovi za vybírání financí a paní Zahurancové za fotodokumentaci.

Již nyní uvažujeme nad výběrem místa, kam se v příštím roce pojedeme podívat. Pokud se vám, kteří jste s námi byli, výlet líbil, řekněte to ostatním a příští rok pojedte s námi!

Zpracovala Jaroslava Špaková

Sedmkrát odpověz

Vážení čtenáři, i v tomto čísle jsou pro vás připraveny hádanky, které se týkají okolních i vzdálenějších míst našeho regionu. Odpovědi najdete jako vždy na konci Bulletinu. Mnoho úspěchů při hádání.

1. Blízko Turnova najdeme bývalou rychtu z r. 1716, která patřila místnímu písmákovi a nese jeho jméno. Znáte místo, o kte-

rém je řeč?

2. Nedaleko Jičina nechal Albrecht z Valdštejna vybudovat klášter kartuziánů s kostelem sv. Josefa. Rovněž si přál mít zde svoji hrobku. Kde se klášter nacházel?
3. Dovedete vysvětlit pojem truksas?
4. Kdo nebo co je to hlavatice?
5. Jestlipak dovedete odhadnout, jak staré jsou brýle?
6. Na hradech a zámcích se často setkáváme s pojmem tzv. alianční znak. Víte, co to je?
7. Jistě znáte budovu Oblastní galerie v Liberci. K jakému účelu ale sloužila původně a kdo ji dal postavit?

Klášter Mariental slaví výročí

Dnes si jen stěží dovedeme představit, jak důležitou roli hrály ve středověku kláštery. Nebyly to pouze církevní stavby s opatem či abatyší a mnoha mnichy. Jejich úkoly byly poměrně velmi všestranné.

Výrazná stavba v jinak vcelku pusté krajině bývala jakýmsi střediskem myšlenkového, stavebního a hospodářského rozvoje celého kraje.

Mniši měli velmi přísný denní režim a kromě modliteb také fyzicky i duševně pracovali. Bylo samozřejmostí, že ke klášteru patřila rozsáhlá knihovna, byly tu dílny, velmi často také škola a velká část mnichů či jeptišek vykonávala užitečnou manuální práci. Denní režim byl přesně dodržován.

Ke klášterům patřily rozsáhlé pozemky, takže vznikla soběstačná hospodářská jednotka s velkou rozlohou polí, ovocnými sady, včelíny, rybníky, ale také pivovary a mlýny. Při kláštorech bývaly také zahrady s léčivými bylinami a lékárna. Část mnichů opisovala krasopisně staré knihy, jiní malovali a vyřezávali ze dřeva esteticky hodnotné předměty nebo bádali v oborech, které přinášely velký užitek.

Nedaleko od nás stojí na břehu řeky Nisy klášter **Mariental** čili **Mariin Důl**. Tato významná historická stavba letos slaví **775. výročí** své existence. Založila jej česká královna Kunhuta v roce **1234**.

Klášter leží v údolí řeky Nisy mezi Žitavou a Zhořelcem nedaleko od městečka **Ostritz**. V době husitských válek byla stavba silně poškozena, později dokonce vyhořela. Byla obnovena ve své dnešní barokní podobě. Ke klášteru patří i vinice, uvnitř jsou nejen krásné prostory, určené k náboženským úkonům, ale i místnosti k ubytování hostů.

O Velikonoční neděli se zde zachoval podobný zvyk jako v Horní Lužici – totiž procesí jezdců s církevními korouhvemi, které jede z Ostritz ke klášteru a zpívá písně o zmrtyvýchvstání Krista. Zpívá se tu ovšem pouze německy, a zatímco v Lužici můžeme sledovat devět takových procesí s celkovým počtem 1750 jezdců, zde jich vyjíždí na cestu pouze asi šedesát.

Klášter Mariin Důl by mohl patřit k turistickým cílům v jarní sezóně. Z našeho města to není dál než třicet kilometrů. Ať na kole či autem, mohl by to být docela zajímavý výlet. Doporučujeme...

F. Vydra

Odpovědi na soutěžní otázky kvízu

1. Jedná se o Dlaskův statek v Dolánkách u Turnova. Patřil Josefu Dlaskovi, který zde byl rychtářem. Najdeme tu expozici lidového bydlení a příležitostné výstavy.
2. Řeč je o Valdčích. Stavba, kterou započal Valdštejn, byla však dokončena až dlouho po jeho smrti. V r. 1782 byl klášter rozhodnutím císaře zrušen a adaptován na věznici.
3. Je to úřad královského stolníka na královském dvoře. Pro něj z toho vyplývalo mnoho povinností a při slavnostech musel být panovníkovi po boku.
4. Tak naši předkové nazývali zelí – podle hlávek.
5. Nejstarší exponát pochází ze 14. století. Dochoval se v ženském klášteře Weinhausen. Byl nalezen v chórové lavici při renovaci kláštera v r. 1953. Jde o nýtované brýle, v nichž skla jsou vsazena do dřevěných obrouček.
6. Znak šlechtických manželů. Erb muže je z našeho pohledu vždy vlevo, vpravo erb manželky. Alianční znaky najdeme jako výzdobu zámeckých sálů – Frýdlant, Libochovice a pod., dále na fasádách zámků, hradů, kostelů. Znaky bývají vloženy do kartuší pod společnou korunku.
7. Budovu nechal postavit v letech 1870-72 Johann Liebig ml. jako svoji rodinnou vilu. Je jedním z nejhodnotnějších příkladů historizující architektury konce 19. století. Objekt byl v r. 1946 zestátněn a od roku 1953 tu sídlí Oblastní galerie.

připravila Jaroslava Špaková

	BULLETIN Společnosti přátel historie města Chrastavy	No 176 / 11 - 2009
Vydává Společnost přátel historie města Chrastavy Připravil: J.Špaková, F.Vydra	Sazba, tisk a distribuce je zajišťována prostřednictvím Chrastavských listů – zpravodaje MěÚ Chrastava.	